

HRVATSKI SABOR

KLUB ZASTUPNIKA SDP-a

Zagreb, 19. veljače 2010.

PREDSJEDNIKU HRVATSKOGA SABORA

Na temelju članka 84. Ustava Republike Hrvatske i članka 129. Poslovnika Hrvatskoga sabora, Klub zastupnika SDP-a podnosi Prijedlog zakona o dopunama Zakona o državnim maticama, s Konačnim prijedlogom zakona.

Za predstavnike Kluba zastupnika SDP-a, koji će u njegovo ime sudjelovati u radu Hrvatskoga sabora i njegovih radnih tijela određeni su zastupnici Šime Lučin, Ingrid Antičević-Marinović, Mirela Holy,

PREDSJEDNIK KLUBA

ZASTUPNIKA SDP-a

Zoran Milanović

KLUB ZASTUPNIKA SOCIJALDEMOKRATSKE PARTIJE

**PRIJEDLOG ZAKONA O DOPUNAMA ZAKONA O DRŽAVNIM MATICAMA, S
KONAČNIM PRIJEDLOGOM ZAKONA**

Zagreb, veljača, 2010.

PRIJEDLOG ZAKONA O DOPUNAMA ZAKONA O DRŽAVNIM MATICAMA

I. USTAVNA OSNOVA ZA DONOŠENJE ZAKONA

- 1 Ustavna osnova za donošenje Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o državnim maticama sadržana je u načelima iz članka 3., 5., i 14. Ustava Republike Hrvatske, te nadalje u odredbi članka 35. i 62. Ustava Republike Hrvatske.
- 2 Zakonom o suzbijanju diskriminacije (Narodne novine“ 85/08) osigurava se zaštita i promicanje jednakosti kao najviše vrednote ustavnog poretka Republike Hrvatske, stvaraju se pretpostavke za ostvarivanje jednakih mogućnosti i uređuje zaštita od diskriminacije na osnovi rase ili etničke pripadnosti ili boje kože, spola, jezika, vjere, političkog ili drugog uvjerenja, nacionalnog ili socijalnog podrijetla, imovnog stanja, članstva u sindikatu, obrazovanja, društvenog položaja, bračnog ili obiteljskog statusa, dobi, zdravstvenog stanja, invaliditeta, genetskog naslijeđa, rodnog identiteta, izražavanja ili spolne orijentacije.

Prema odredbama navedenog zakona, neizravna diskriminacija postoji kada naizgled neutralna odredba, kriterij ili praksa, stavlja ili bi mogla staviti osobe u nepovoljniji položaj po osnovi iz članka 1. stavka 1. ovoga Zakona, u odnosu na druge osobe u usporedivoj situaciji, osim ako se takva odredba, kriterij ili praksa mogu objektivno opravdati zakonitim ciljem, a sredstva za njihovo postizanje su primjerena i nužna.

II. OCJENA STANJA I OSNOVNA PITANJA KOJA SE UREĐUJU PREDLOŽENIM ZAKONOM TE POSLJEDICE KOJE ĆE DONOŠENJEM ZAKONA PROISTEĆI

a) Ocjena stanja

Važeći Zakon o državnim maticama („Narodne novine“, br. 96/93 – u daljnjem tekstu: Zakon) u primjeni je od 01. siječnja 1994. godine, te skupa sa podzakonskim propisima (naputcima) koji su doneseni za njegovo provođenje, uređuje pitanja koja se tiču evidencija o osobnim stanjima građana u koje se upisuju činjenice rođenja, zaključenja braka, smrti i drugi podaci o tim činjenicama utvrđeni zakonom. Za razmatranje ovog prijedloga bitne su matice rođenih, upisi promjena i izdavanje izvadaka ili potvrda iz matice rođenih.

Člankom 8. Zakona propisano je da se o osobnim stanjima građana vodi matica rođenih (vjenčanih i umrlih). U članku 9., Zakon u matici rođenih razlikuje temeljni upis i naknadni upis i bilješke, a člancima 35. do 41. Zakona definiraju se te dvije vrste upisa u državne matice.

Primjenom Zakona, u temeljnom upisu, unose se podaci o rođenju koji obuhvaćaju i podatak o spolu i imenu djeteta, a kao naknadni upis i bilješka činjenice koje su nastale ili postale poznate nakon izvršenog temeljnog upisa, dakle izmjene i dopune temeljnog upisa. Promjena spola i promjena osobnog imena, činjenica je koja je nastala nakon izvršenog temeljnog upisa i spada prema odredbi članka 9. Zakona, u naknadne upise i bilješke.

Člancima 42. do 45. Zakona regulirano je pitanje izvadaka i potvrda iz državnih matrica.

Izvaci iz državnih matrica sadrže podatke koji su upisani u državne matrice do vremena izdavanja izvotka, dakle temeljni upis i naknadni upis i bilješku, a izdaju se na zahtjev osoba koje imaju izravni ili neizravni pravni interes.

Potvrde iz državnih matrica sadrže pojedine podatke upisane u državne matrice ili pojedine činjenice o osobnom stanju građana koje proizlaze iz tih podataka (npr. činjenica promjene spola ili činjenica promjene osobnog imena).

b) Pitanja koja se trebaju urediti ovim zakonom i posljedice donošenja zakona

Jamstva iz članka 35. Ustava Republike Hrvatske i članka 8. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava (– u daljnjem tekstu: Konvencija) štite privatnost, štovanje i pravnu zaštitu osobnog i obiteljskog života, dostojanstva, ugleda i časti, a što se sve mora ogledati i kroz zakonski aspekt. Poštovanje privatnog života uključuje identitet u smislu osobnog entiteta. Zaštita i čuvanje identiteta nalazi se u samom centru zaštite privatnosti te u sudsko-pravnom smislu obuhvaća sferu ograničavanja pristupa osobnim informacijama, uključujući rodni identitet. Garancije kojima se štiti privatnost odnose se i na transseksualne i na transrodne osobe jer se posebno štite ranjivi pojedinci od miješanja u pravo na identitet koje je zaštićeno poštovanjem privatnog života.

S obzirom da rodni identitet predstavlja najintimniji aspekt privatnog života, važeće odredbe Zakona nisu u suglasnosti sa člankom 35. Ustava, niti sa člankom 3. Konvencije, jer primjenom propisa dolazi do nečovječnog postupanja prema ranjivim pojedincima te se ne jamči štovanje i pravna zaštita osobnog i obiteljskog života, dostojanstva, ugleda i časti.

Prema mišljenju stručnjaka, transseksualne osobe najčešće su potpuno psihički zdrave, ali duboko nesretne osobe koje od najranije dobi znaju kako su drukčije.

Osjećaj nemogućnosti izražavanja svoje prave prirode stalan je izvor tuge, bespomoćnosti, neshvaćenosti i neprihvaćenosti. Socijalne promjene su burne, od promjene dokumenata, do suočavanja sa zgražanjem okoline. Operirane osobe su najčešće prisiljene napustiti svoje radno mjesto, ali i grad u kojem su do sada živjele.

Ako naime prihvatimo argumentaciju stručnjaka da transseksualne osobe već zbog svoje različitosti osjećaju težu duševnu patnju, onda je svaka zakonska odredba koja im ne štiti privatnost i svaki put iznova nameće potrebu suočavanja s okolinom koja se nad njima zgražava, loša. Uslijed navedenog, spomenute osobe često mijenjaju posao i mjesto prebivališta, pa se nameće zaključak da u kontekstu pozitivnih obveza države, odredbe Zakona čija se izmjena traži, nisu u skladu sa člankom 35., odnosno člankom 3. Konvencije, jer predstavljaju nečovječno i ponižavajuće postupanje.

Diskriminatorna narav pojedinih odredbi proizlazi iz činjenice da Republika Hrvatska kao članica Vijeća Europe i potpisnica Konvencije nije poduzela sve potrebne radnje za promicanje jednakosti svih osoba. Radi se o osjetljivim pojedincima u odnosu na koje nisu uvedeni zaštitni mehanizmi, a za to nema objektivnog i razumnog opravdanja niti postoji opravdani cilj.

Transseksualna osoba koja u brojnim socijalnim odnosima mora predočiti svoj rodni list, iz kojeg su, kao naknadni upisi, vidljive činjenice promjene spola i osobnog imena ne može ostvariti pravo na „jednaka prava“ sa svim ostalim osobama koje u cilju realizacije tog istog socijalnog odnosa predočavaju svoj rodni list.

Upis promjene spola u temeljnom upisu rodnog lista ne znači da činjenica promjene spola ne može biti provjerena. Činjenica da je spol promijenjen upisana je u državnim maticama i osoba koja ima pravni interes, može dobiti uvid u evidencije državnih matica jer se radi o javnim ispravama. Bitno je dokazati postojanje pravnog interesa u takvom slučaju. Izdavanjem izvadaka u kojemu trećim osobama neće biti vidljiva promjena spola, štiti se pravo na privatnost osobe na koju se izvadak odnosi. Različita pitanja sigurnosti i dostupnosti informacija o promjeni spola osobama s pravnim interesom, nisu upitna.

Zakonodavna promjena ne odnosi se samo na transrodne osobe koje su promijenile spol, nego i na one koje ga nisu promijenile. Postoje na primjer transseksualne osobe koje duže razdoblje žive u drugom rodnom identitetu i imaju vanjska fizička obilježja drugog spola jer uzimaju propisanu hormonsku terapiju i/ili su izvršili jednu ili više operacija i sl. Ta vanjska obilježja su različita od osobnog imena i od onog spola koji im je upisan u dokumentima. (npr. osoba koja u rodnom listu ima upisano ime Marko i muški spol, ima vanjska fizička obilježja žene). Za takve građane uopće ne postoji pravna mogućnost promijene upisa spola u dokumentima.

Osim navedenog postoje specifične situacije o kojima posebno treba povesti računa - kada su transseksualne osobe djeca. Djeci se tada vrlo rano od liječnika specijalista propisuje hormonalna i druga terapija, djeca su u stalnom psihijatrijskom tretmanu, no operativnom zahvatu se ne pristupa prije nastupa određene dobne zrelosti. Na taj način, do nastupa punoljetnosti, djeca žive u drugom rodnom identitetu i do osam godina ili više.

Stav je stručnjaka da je na dobrobit djece izvršiti promjenu oznake spola u rodnom listu jer se rodni list za djecu vrlo često koristi, a djeca su generalno gledajući osjetljiva kategorija pojedinaca koja su u ovakvim situacijama dodatno izložena strahovitom pritisku kako od strane vršnjaka, tako i ostale okoline. Razmatranje ovog pitanja u odnosu na djecu dovodi i do razmatranja članka 62. i 64. Ustava RH iz kojih proizlazi da Država štiti djecu i stvara socijalne, kulturne i druge uvjete kojima se promiče ostvarivanje prava na dostojanstven život, te dužnost svih da štite djecu.

Svi opisani primjeri, neovisno da li se radi o djeci ili odraslim osobama, u protivnosti su sa člankom 35. Ustava, te posljedično dovode do isključivanja, marginaliziranja i dehumanizacije pristupa ionako osjetljivim pojedincima.

Oni ukazuju na nužnost i na potrebu usklađivanja zakona s Ustavom RH, i to na način da se omogući i pravno uredi postupak promjene spola u dokumentima transseksualnih osoba, ne samo nakon izvršene operacije nego i prije operacije (uz odgovarajuću liječničku dokumentaciju), kao i da se uvođenjem zaštitnih mehanizama u postojeće zakone, osigura zaštita temeljnih ljudskih prava.

III. OCJENA SREDSTAVA POTREBNIH ZA PROVEDBU PREDLOŽENOG ZAKONA

Za provedbu ovoga Zakona nije potrebno osigurati dodatna novčana sredstva u državnom proračunu.

IV. OBRAZLOŽENJE ZA DONOŠENJE ZAKONA PO HITNOM POSTUPKU

Zbog činjenice da zakon nije usklađen sa člankom 35. Ustava Republike Hrvatske, a niti sa člankom 3. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava, kao i zbog velikih problema s kojima se susreću transrodne osobe Zakon je potrebno donijeti po hitnom postupku.

KONAČNI PRIJEDLOG ZAKONA O DOPUNAMA ZAKONA O DRŽAVNIM MATICAMA

Članak 1.

U Zakonu o državnim maticama („Narodne novine”, br. 93/96) u Glavi II. „Vrste državnih matica“, odjeljak A) „Matica rođenih“, iza članka 15. dodaju se članci 15a. i 15b. koji glase:

„Članak 15a.

Kod transrodnih osoba koje su promijenile spol ili posjeduju odgovarajuću medicinsku dokumentaciju da žive u drugom rodnom identitetu posljednje dvije godine, ili neovisno o navedenom posjeduju odgovarajuću medicinsku dokumentaciju i mišljenje liječnika specijaliste o opravdanosti promjene podataka o spolu u javnim ispravama, u maticu rođenih upisuju se novi podaci o spolu kao temeljni upis.

Članak 15b.

Kod transrodnih osoba koje mijenjaju ime u skladu sa svojim rodnom identitetom, podaci o novom imenu upisuju se kao temeljni upis.

Članak 2.

U Glavi III. „Zajedničke odredbe“, odjeljak 2) „Vrste upisa u državne matice, pododjeljak B) Naknadni upisi i bilješke, u članku 38. dodaje se stavak 3. koji glasi:

Činjenice promjene spola i imena transrodnih osoba koje su nastale nakon izvršenog temeljnog upisa, a kojima se mijenja temeljni upis, neće se smatrati naknadnim upisom i bilješkom.

Članak 3.

U odjeljku 3) „Izvaci iz državnim matica i potvrde“, u članku 42. iza stavka 3. dodaje se stavak 4. koji glasi:

U izvratku iz matice rođenih ne iskazuju se podaci o promjeni spola i imena kada se radi o transrodnim osobama.

Dosadašnji stavak 4. postaje stavak 5.

Članak 4.

Ovaj Zakona stupa na snagu osmoga dana od dana objave u «Narodnim novinama».

O B R A Z L O Ž E N J E

Uz članak 1. - 3.

Odredbama ovoga članka za sve transrodne osobe se uvodi zaštitni mehanizam koji mora postojati kako bi se istima zaštitila ustavna prava iz članka 35. prema kojemu se svakome jamči poštovanje i pravna zaštita njegova osobnog i obiteljskog života, dostojanstva, ugleda i časti. Na temelju odgovarajuće medicinske dokumentacije omogućuje se osobama koje su: A) promijenile spol; B) žive u drugom rodnom identitetu posljednje dvije godine; C) nisu promijenile spol i žive u drugom rodnom identitetu kraće od dvije godine, a uz medicinsku dokumentaciju posjeduju mišljenje liječnika specijaliste da je opravdano izvršiti upis promjene spola, da izvrše promjene upisa u rodnom listu.

Prijedlog izmjena zakona utemeljen je na UN Konvenciji o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, Preporuci o uvjetima za transseksualne osobe (1989) Parlamentarne Skupštine Vijeća Europe, Rezoluciji o diskriminaciji protiv transseksualnih osoba (1989) Parlamentarne Skupštine Vijeća Europe, Yogyakarta principima za primjenu ljudskih prava u odnosu na seksualnu orijentaciju i rodni identitet (2007), Europskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava, presudama Europskog suda za ljudska prava.

Uz članak 4.

Ovim člankom uređuje se stupanje na snagu Zakona.

**TEKST ODREDBE ZAKONA O DRŽAVNIM MATICAMA IZA KOJE SE DODAJE
NOVI ČLANAK (“Narodne novine”, br. 96/93.)**

A) Matica rođenih

Članak 15.

Kod usvojenja djeteta sa srodničkim učinkom, u maticu rođenih upisuju se podaci usvojitelja kao podaci o roditeljima djeteta.

Ako je dijete čiji su roditelji poznati usvojeno sa roditeljskim učinkom, pored podataka o usvojitelju upisat će se i podaci o roditeljima djeteta.

Ako je dijete čiji roditelji nisu poznati usvojeno s roditeljskim učinkom, pored podataka o usvojitelju upisati će se napomena da su roditelji nepoznati.